

Lunds universitet 350 år

Anders Jarlert

Abstract

Lund University celebrates its 350 years' anniversary in 2017 – 351 years after its foundation, and 349 years after its inauguration. After a presentation of the very different centenaries 1868 and 1968, the 2017 celebrations are presented as a third alternative. New efforts to emphasize the importance of Bishop Peder Winstrup as the so-called founder of the university started with the discovery of his uncommonly well-preserved mummy. However, the status of his dead body does not change the historical fact that Lund University, as the only one in Sweden, was founded by a woman, the Dowager Queen Hedwig Eleonora, acting as both mistress of the realm and public representative of the minor king. The role of the women before the first female students, doctors, and professors – as sponsors and as listeners to public lectures, etc. is underplayed in a development-optimistic perspective.

As in other jubilees, the road up to today's peak is drawn as a way to a top, behind which even higher tops are painted up. This seems to be a common jubilee feature. Despite the necessary historical view, there is much "presentism" in the celebrations: one is concerned mostly with the present time, and the efforts of politicians and other actors to order certain kinds of research. However, instead of an additional history of the latest 50 years, a problematised, thematic book on the university's external contacts has been produced.

The combination of serious and joke in Lundensian mentality is being depicted, as well as the university's special relations with the city of Malmö, with the new Malmö University on one hand, and parts of the faculty of Medicin and the whole Artistic faculty of Lund University being located in Malmö, on the other hand.

Human life is too short to remember or grasp 350 years. Individual memories play an important role for the celebrations, but a 350 years old university is something more than the sum of its individual memories. As an institution it has a history, a responsibility, and a future.

Jubileumsåret 2017

Valet av året 2017 för Lunds universitets 350-årsjubileum är originellt. Lunds universitet instiftades i december 1666, men började sin verksamhet först 1668. Därför har tidigare jubileer firats 1968 och 1918. Nu valde man istället att börja

Anders Jarlert är kyrkohistoriker och verksam vid Centrum för teologi och religionsvetenskap (CTR), Lunds universitet.
E-post: anders.jarlert@ctr.lu.se

den 19 december 2016 och avsluta den 28 januari 2018 – med tillägg av en planerad jubelpromotion i maj 2018. Det innebär att huvuddelen av jubileet uppmärksammas 2017, 350 år efter att – inget särskilt hände. Att jubelpromotionen äger rum först efter jubileet har inte riktigt gått att kommunicera. Vid doktorspromotionen den 2 juni 2017 talades mycket om universitetsjubileet, först i fil. dr Lovisa Brännstedts oration för universitet, med en kort, historisk exposé över både jubileet i det antika Rom och Tredje Mosebokens jubelår, sedan även i flera middagstal.

Officiellt förklaras jubileumsåret vara ”en möjlighet för Lunds universitet att uppmärksamma utbildning, forskning, de senaste innovationerna och samarbeten som leder universitetet mot framtiden”. Under 2017 blir Lunds universitet ”ett ännu öppnare universitet än vanligt, helt enkelt”. Målgrupp är ”alla intresserade, från framtida och nuvarande studenter, alumner, samarbetspartners och Lundabor till forskningsintresserade och många fler. Även deltagare som kommer långväga ifrån välkomnas då vi har flera veckolånga programaktiviteter som gör resan hit väl värd” (Om 350-årsjubileet 2017).

Jubileumsnedslag I: 1868

”Lunds universitet”, berättade ett ögonvittne 1868, ”bevarar åtskillig gammaldags ståt, som kommit på indragningsstat i Uppsala. Man har inte blott uniformerade akademiska hillebardiärer och kursorer med spiror; rektor magnificus är vid dylika högtidliga tillfällen iklädd en guldkantad purpursammetskåpa och en hatt med breda brätten, likaledes av purpursammets och guldkantad.” Medias uppmärksammande av den akademiska ståten uteslöt dock inte kritik – en kritik som vid denna tid främst riktade sig mot den bristande hörbarheten. Under jubileumsfesten i domkyrkan höll latinprofessorn Albert Lysander en ”tämmligen lång” oration, hans målföre var ”något besynnerligt” och han talade liksom för sig själv, ”högre militära och civila ämbetsmän” började dessutom en livlig konversation, som gjorde det svårt att uppfatta den latinska orationen. Professor Schlyter uppläste ”ett mycket långt tal. Höra det kunde man ej; man såg blott talarens mun röra sig bakom papperet”. Rektors, professor Gustaf Ljunggren, festtal hoppades man ”få läsa, då man nu icke fick höra det”. Här blev Ljunggren närmast profetisk, när han berörde representationsreformen 1865, och hur ”makten till stor del” på laglig väg lagts ”i den besuttna jordbruksidkande klassens händer”. En ”politiskt inflytelserik klass” kunde inte ”undvara den grad av medborgerlig bildning, som det med inflytandet ökade ansvaret kräver” (Weibull 1968: 2–4). Under de följande generationerna skulle Lunds universitet rekrytera inte bara fler studenter, utan även en stor del av sina professorer, från bondemiljön.

Domkyrkan var 1868 inte bara platsen för själva jubileumsfesten – som idag för doktorspromotionerna, utan festen föregicks av en högmässogudstjänst, där

prokanslern biskop Vilhelm Flensburg predikade mot rationalismen och ställde fram Kristus som "det rätta svaret på de tidens frågor till evigheten, vilka alltjämt i våra hjärtan uppstiga". Därmed ville högerhegelianen Flensburg dock "ingalunda" ha sagt "att tankens verksamhet skulle yttra sig i idel fromma betraktelser", men däremot att den måste "böja sig under Honom och bidra till att förherrliga Honom, vilken makten och äran och herrligheten allena tillhöra" (Weibull 1968: 1f). Gunnar Broberg har ändå rätt när han ser jubileet 1868 som ett inslag i "en sorts sekulär festkultur som tagit över den religiösa motsvarigheten" (Broberg 2017: 31).

Bland de promoverade märktes prins Oscar (Oscar II). "Händelsen, som blev dagens och kanske hela sekularfestens mest uppmärksammade, saknar inte intresse. Det var första gången en svensk furste mottagit en akademisk hedersvärdighet" (Weibull 1968: 10). 1918 kom turen till kronprins Gustaf (VI) Adolf. Den kungliga prägeln var vid dessa jubileer mycket stark, men den byggde alltså ingalunda, som man idag skulle kunna föreställa sig, på någon lång tradition. 2017 inbjöds Carl XVI Gustaf att tala vid jubileets inledning i aulan, och programmet pryddes av en bild där kungen, tillsammans med statsminister Stefan Löfven medverkar vid invigningen av MAX IV i juni 2016. Strax före högtidligheten i aulan överlämnades Lunds universitets 70-årspresent till Carl XVI Gustaf, en föreläsning av Teol.dr.h.c., professor Hugh McLeod, Birmingham, om "God in the Stadium? Sport and Religion in the Modern Age" (McLeod 2017). Detta bidrag från Centrum för teologi och religionsvetenskap (CTR) var, anmärkningsvärt nog, det enda engelskspråkiga inslaget i den dagens jubileumsfirande.

Jubileumsnedslag II: 1968

"Den 13 och 14 juni 1968 firade Lunds universitet sitt 300-årsjubileum i skydd av 300 uniformerade poliser på marken och kretsande helikoptrar i luften. Det cirkulerade rykten om planerade våldsaktioner mot festligheterna. Polisen tog det säkra för det osäkra. En del av ryktena verkar påhittade; hit hör påståendena om de demonstranter som iakttagits i Gränna på väg söderut." Så beskriver Göran Blomqvist situationen vid universitetets 300-årsjubileum (1998: 17).

Bål på studentmössor, offentliga protester och demonstrationer präglade den mediala bilden av universitetsjubileet 1968. Den paradoxala mössbränningen började den 30 april 1967 och fortsatte de båda följande åren – paradoxal därför att de som brände sina mössor därigenom distanserade sig från sin identitet som studenter, samtidigt som de hävdade just studenternas rätt och plikt att protestera mot missförhållanden (Blomqvist 1998: 17).

300-årsjubileet ägde rum under en period av närmast explosiv expansion. Under 1950-talet hade antalet studenter vid Lunds universitet fördubblats, från cirka 3 000 till 6 000, men under 1960-talet ökade antalet till omkring 20 000. "Massuniversitetet" var ett faktum (Blomqvist, 1998: 18). Det kom från USA,

men protesterna riktades särskilt mot USA – med en kulmen vid den amerikanske ambassadören Heaths besök i juni 1968. Vid det nu pågående universitetsjubileets inledning den 28 januari 2017 citerades i den av Hans Gefors tonsatta kantaten även Pia Dellsons dikt:

Från kunskapens enda äpple
Har sprungit en dignande park.
Eliten har växt till en massa,
Tillsammans står människan stark. (Jubileumshögtid, 2017: 12)

Det fjärde bandet av Lunds universitets historia, av Jörgen Weibull (1968), anlade ett nytt, programmatiskt perspektiv. Istället för att inleda med en skildring av universitetets styrelse och organisation, med statuterna som ram och aktör, placerade Weibull kapitlet ”Styrelse och förvaltning” sist, och förlade tyngdpunkten på ”de faktiska förändringar som inträffat ifråga om tillströmningen av studenter och deras ämnesval samt den kulturella och vetenskapliga utvecklingen”. Det gällde nu att ”fastställa den roll Lunds universitet spelat för den sociala, kulturella och ekonomiska utvecklingen i landet under detta tidsavsnitt” (Weibull 1968: 427). Det moderna perspektivet höll på att bli en självklar förutsättning.

Lunds universitet hade i stort sett alltid fått sin prägel av sin sällsamma kombination: på en gång provinsialt och internationellt. Men 68:orna kallar Göran Blomqvist med rätta ”den första globala generationen” (1998: 21). Tidigare årgångar studenter hade visst inte varit så isolerade till Lund och Sverige som man idag lätt vill föreställa sig. Relativt sett var tvärtom utländska studieresor vanligare i början av 1900-talet än de är idag, då internationaliseringen ofta består enbart i elektroniska *Lesefrüchte*, mediaintryck, och umgänge med utländska lärare och studenter i Lund. Men ”den första globala generationen” anlade ett politiskt perspektiv på den globala världen som tidigare studenter inte gjort.

Studentprästen Anders Westerberg talar om hur ”marxismen skulle ställas mot den murkna borgerliga universitetsideologin. Här gällde det att visa vad som var verklig *vetenskap* till skillnad från ideologi. Klassymbolen studentmössan skulle brännas. Jubileumsprocessionerna skulle inte få passera ostörda. Och Palme skulle ställas till svars för sitt eget och socialdemokraternas klassförräderi” (Westerberg 1998: 163).

Bland orsakerna till studentrevolten lyfter Blomqvist särskilt fram oron för arbetslöshet och sämre levnadsvillkor, och revolten mot föräldragenerationens värderingar och livsstil (1998: 33f). Carl-Gustaf Andrén summerar åren kring 68 med att ”hetsiga uppfordrande texter och slagord gav rörelsen dess ansikte utåt som skrämde i många avseenden”, samtidigt som flertalet studenter inte deltog i aktiviteterna. De utåtriktade aktionerna väckte mest uppseende, men intressantast var de diskussioner som ”tog upp frågorna om

universitetets plats i samhället och om utbildning och forskning insatta i det politiska skeendet” (Andrén 1998: 46). Det torde inte vara för mycket sagt att konstatera att här ligger det förblivande arvet från universitetsjubileet 1968: att universitetet har en samhällskritisk uppgift och att dess verksamhet har en politisk dimension. Ingen av dem var ny, men de hade tidigare ofta hamnat i skymundan, och blev nu en gemensam plattform för lärare och studenter med skilda politiska åskådningar, där kritiken kunde riktas såväl åt höger som åt vänster.

Universitetets rektor, medicinprofessorn Philip Sandblom, utgick i sitt högtidstal från universitetets namn: ”Academia conciliatrix – den förenande, den försonande”. Historien gjordes samtidsaktuell genom påminnelsen om att när under Karl XII:s tid professorerna ”ålades att genom förhör utröna vilka studenter som varit lata och därför borde rekryteras till armén ockuperade studenterna universitetshuset”. Universitetet beskrev Sandblom som ”ytterst känsliga instrument för att registrera tendenser i tiden”. Från våldet tog han markant avstånd. Aggressionen beskrev han som en systemsjukdom (1998: 155f). Summerande konstaterade han att ”Lunds universitet firar sina 300 år genom att begrunda sin uppgift, redovisa sin ställning och berätta sin historia” (1998: 158). I denna uppgift hade studenterna, jämfört med tidigare jubileer, en ny och mera aktiv roll.

Även vid jubileet 1968 blev domkyrkan skådeplats för något mycket uppmärksammat: den så kallade domkyrkoaktionen den 7 november, då ett antal utländska diplomater besökte Lund, bland dem tredje legationssekreteraren E.S. Vorster från Sydafrikas ambassad. Under en ambulerande ”förbönsgudstjänst” följde deltagarna diplomaterna runt i kyrkan, sjungande ”We shall overcome”. ”Till slut närmast flydde Vorster ut ur domkyrkan”. Biskop Martin Lindström tog offentligt avstånd från aktionen, fyra studenter åtalades och dömdes till låga böter (Westerberg 1998: 164–168). Johan Sundeen har i sin undersökning om den svenska kristna vänsterns möten med marxismen diskuterat domkyrkoaktionen som ett representativt exempel på en ny form av protest- och motståndskultur. Genom att aktionen gällde Sydafrika, mötte den också förståelse bland allmänheten (Sundeen 2017: 87).

Jubileumsåret 2017 – en överblick

Lunds universitets 350-årsjubileum är inte det första i sin genre. Det går inte att dra en rak linje från 1868 till 1968, som sedan fortsätter till årets jubileum. Om 200- och 300-årsjubileerna istället markerar två ytterligheter, befinner sig 350-årsjubileet då någonstans på mitten av skalan? Knappast. Snarare bör man uppfatta jämförelsen som en triangel, där 350-årsjubileet står för ett tredje alternativ, vars innebörd ännu inte till fullo kan överblickas. Det skiljer sig såväl från 1868 som från 1968, i många och i olika avseenden.

Universitetets grundande har varit föremål för olika tolkningar under förberedelserna och början av jubileet. När det gäller klarläggandet av historiska fakta har egentligen ingenting nytt tillkommit. Men tolkningen kan, som man brukar säga, förskjutats. Det är spännande att följa utvecklingen, eller snarare: vinklingarnas gång. Den 24 mars 2012 ifrågasattes i en artikel i *Sydsvenskan* under rubriken "Än väcker Winstrup starka känslor" att biskop Peder Winstrups (1605–79) kista efter undersökning skulle återplaceras i Domkyrkan. Underrubriken var "Förtjänar en sniken kappvändare att vila i Domkyrkan?" – vilket syftar på biskopens svängningar mellan dansk och svensk överhöghet, och särskilt på middagsbordet han ska ha dukat för att ta emot segaren i slaget vid Lund 1676 – oavsett vem det blev (Dominici, 2012). Tanken var 2012 att Winstrups kista istället skulle föras ut till den så kallade domkyrkograven på Norra kyrkogården och gravsättas där, eftersom det tidigare utrymmet i domkyrkan behövdes för andra ändamål. Försättningen blev emellertid mera sensationell. Den 10 april 2015 hade kistan öppnats, och *Sydsvenskan* kunde meddela: "Biskopsmumien inte ensam i kistan" (Svahn 2015). Och redan den 26 oktober hette det: "Mumien på väg tillbaka till kyrkan" (Zupanovic 2015). Intresset tilltog: 10 december 2015 konstaterades "Publiksuccé för biskopsmumien. Biskop Peder Winstrups mumie lockade verkligen massorna. Det var långa köer hela dagen och Historiska museet fick förlänga öppettiden två timmar" (Kuprijanko 2015).

För Historiska museet har Winstrups mumie varit en *succès pyramidale*. Att han fem år tidigare hade kallats "sniken kappvändare" glömdes bort enbart därför att liket var så ovanligt välbevarat. Allvarigare var att han gång på gång nu framställdes som initiativtagare till Lunds universitet, och därmed hotade att tränga undan de personer som spelat en viktigare roll för universitetets tillkomst, i synnerhet riksänkedrottningen Hedvig Eleonora, rikskanslern Magnus Gabriel De la Gardie, och Winstrups direkte konkurrent, kyrkoherden, sedermera prokanslern Bernhard Oelreich. Historiska museets lyckade PR kring förevisandet av mumien, först i original, sedan på bild, hotade att förändra historieskrivningen – utan att några nya, historiska fakta alls hade kommit i dagen. Winstrup hade visserligen för Karl X Gustav föreslagit att det i Lund kunde bli "ett akademie och universitet likaså lätt och icke med mera omkostning än ett gymnasium", nämligen om man lade till en jurist och en medicinare (Rosén 1968: 13f). Men redan 1660 hade biskopen svängt, och förklarade att det kunde räcka med "ett rätt fullkomligt gymnasium här i Lund", vilket förtar honom det mesta av äran för universitetets tillkomst (Rosén 1968: 19f). I Fredrik Tersmedens artikel "Lunds universitet och dess Carlar" i jubileumsprogrammet den 28 januari 2017 heter det till och med: "Också Winstrup synes ha släppt idén, och när den några år senare aktualiserades genom nya krafter var biskopen rentav avogt inställd emot den. Något som dock inte hindrade honom att längre fram – ta på sig äran för att ha varit den som först framfört idén om ett universitet i Lund" (2017: 18).

Två publikationer synes särskilt ha bidragit till att återupprätta Jerker Roséns skildring av universitetets grundande och första historia, och därmed ge de nämnda personerna deras rätta proportioner. Det handlar om min egen föreläsning i Kungl. Humanistiska Vetenskapssamfundet i Lund på 300-årsdagen av Hedvig Eleonoras död, tryckt i Samfundets årsberättelse 2015–2016 (2016), och om Björn Magnusson Staafs artikel i den till jubileet officiellt utgivna populärvetenskapliga historiken (2016). I mitt föredrag konstaterar jag att Hedvig Eleonoras viktigaste bidrag till Lunds universitets grundande inte var det formella undertecknandet av urkunderna, utan hennes personliga kontakter med Oelreich och hennes troliga ansträngningar att låta honom få kontakt med rätta personer för att förverkliga sina planer på en karolinsk akademi i Lund. Hennes anti-danska inställning bör ha spelat in. Hennes handlande både på en privat och en offentlig nivå visar på hennes dubbla position som rikets husmor och den omyndige kungens ställföreträdare (Jarlert 2016: 28). Magnusson Staaf skriver: ”det är inte omöjligt att Hedvig Eleonoras roll varit större för skapandet av ett nytt universitet i Lund än vad som framgår av dokumenten” (2016: 20).

Lunds universitet är alltså det enda universitet inom nuvarande Sverige som har grundats av en kvinna – oavsett hur omfattande Hedvig Eleonoras insats varit redan dessförinnan. Själva denna omständighet, som borde kunna ge universitetet en hel del positiv publicitet, har dock tonats ner till förmån för den framgångsrika emancipationsskildring som tar upp den första kvinnliga studenten, den första kvinnliga doktorn, den första kvinnliga professorn etc. En kvinna som, mer eller mindre aktivt, grundade universitetet passar inte in i den emancipationsskildring som går från mörker till ljus, och Riksänkedrottningens viktiga roll som det svenska rikets ”mor och amma”, det vill säga uppgiften att sköta rikets makrohushåll såsom en husmor tar hand om sitt mikrohushåll, är svår att förstå och därmed också att kommunicera i en helt annorlunda värld (Jarlert 2015: 79–81). Att hon dessutom uppträdde i sin avlidne makes och sin omyndige sons ställe, och därmed med alla de maktbefogenheter som under vanliga omständigheter då tillkom endast en man, återspeglar helt andra värderingar än dagens, men att en kvinna faktiskt under lång tid kunde äga och utöva denna makt, om än endast så att säga som vikarie, är inget som man idag i någon större utsträckning vill lyfta fram. Det politiskt korrekta tenderar här att skymma fascinationen för det annorlunda, historiskt faktiska.

Häri liknar jubileet 2017 alla tidigare jubileer: linjen fram till nutidens höjdpunkt framstår som en ganska rak väg upp till en topp, bakom vilken möjligheten att nå ännu högre toppar målas upp. Detta tycks vara något gemensamt i allt jubileumsfirande. De kritiska frågor som skulle kunna drabba dagens universitet, ställs knappast när denna utvecklingsoptimistiska kurva följs. Därför är det välkommet att man istället för en kompletterande universitetshistorik över de senaste 50 åren, valt den mera problematiserade form som Brobergs &

Dunérs bok erbjuder: ”en temabok med fokus på de senaste femtio åren och med det övergripande temat universitetets omvärldskontakter” (Bexell 2017: 8).

För att återvända till kvinnorna. En intressant fråga som borde ställas är vad de gjorde innan de blev studenter. Några var – som Hedvig Eleonora – sponsorer, en roll som har återkommit, och som inte minst ett antal kvinnor idag, med stor tacksamhet från universitetets sida, ikläder sig. Eller som Elisabet Mansén skriver i en av jubileumsböckerna: ”Man kan felaktigt få uppfattningen att det är ett nytt fenomen, men donationsbrevet undertecknat av Hedvig Eleonora skapade den ekonomiska grunden för Lunds universitet och förekommer i alla universitetshistoriska sammanhang. Graden av organisation och typen av exponering är dock ny” (2017: 167f). Andra kvinnor var tidigt åhörare vid offentliga föreläsningar. Detta är väl känt från Uppsala, där kvinnor också under 1800-talet ”höll salong” (Malla Silfverstolpe, mor och dotter Knös), men i Lund föga undersökt. 1800-talskvinnors brev om och kring Lunds universitet är ett annat möjligt forskningsämne.

Syfte och program

När det gäller jubileets syfte och programplanering har det handlat mycket om att få med sig så många som möjligt och nå ut så långt som möjligt, med bibehållen akademisk kvalitet. Med ett antal stora fester redan år i förväg hoppades man få med även andra anställda än professorer och ledning på tåget. Det kan konstateras att man i stor utsträckning har nått detta mål – om det beror mer eller mindre på festerna är en annan fråga. Även omvärlden har man i hög grad lyckats intressera för universitetet och dess verksamhet. Efterfrågan på populärföredrag med akademisk halt har visat sig vara mycket stor, och denna del av jubileumsfirandet har blivit en succé såväl bland anställda i universitetets administration som bland allmänheten. Särskilt kan lyftas fram den så kallade jubileumskursen, en stor satsning som löper över hela året 2017, och ”ger en unik inblick i forskningsvärlden och lyfter fram vetenskap och kunskap på ett underhållande sätt”. Målet är att ”få deltagare att lära sig lite mer om världen vi lever i”. Kursen går på vardagskvällar på olika ställen i Lund och Malmö. ”De deltagare som gått på en föreläsning från varje universitetsfakultet – totalt nio stycken – kommer vid en officiell ceremoni i januari 2018 att tilldelas ett examensbevis av rektor Torbjörn von Schantz. Deltagarna som gått på flest seminarier har möjlighet att vara med i utlottningen av ett hemligt pris” (Jubileumskursen 2017). Så förenas forskningspresentation med akademisk bredd i en underhållande tappning.

Även om Lunds universitets ofta upprepade strävan efter att vara innovativt har tonats ner efter det senaste rektorsskiftet, är innovationerna ständigt närvarande, ibland dock även ur ett kritiskt perspektiv. Thomas Kaiserfeld har i en av jubileumsböckerna publicerat en längre artikel med rubriken ”Pengarna.

Forskningssamverkan och innovationer”. Den är intressant, inte minst därför att Kaiserfeld inte ägnar sig åt ”framgångsberättelser om hur olika forskningsinsatser vid Lunds universitet resulterat i innovationer som i sin tur legat till grund för stora och framgångsrika svenska företag”. I stället försöker han beskriva de insatser som skapat ”ett forskningsklimat vid svenska lärosäten som främjat samverkan av olika slag, men framför allt med näringslivet”. Universitetet har många gånger försökt att driva denna samverkan ur ett bredare perspektiv, ”men trycket utifrån genom att universiteten fick en ny roll som samhällets forskningsinstitut, bildandet av Ideon, skapandet av en bredare palett av organisatoriska och institutionella möjligheter att kommersialisera forskningsresultat som externt finansierade forskningsprogram” gjorde att ”kommersialiserbar” forskning dominerade de parallella insatserna för samverkan ”med delvis andra bevekelsegrunder”. Universitetsledningen har försökt att med strategiskt arbete och utvärderingar motverka detta, men ”utförandet präglades ofta av tafatthet och i längden blev det svårt att skapa handlingsutrymme för en verksamhet som forskning som var så beroende av externa medel”. Kaiserfelds slutsats blir att universitetens framgångsrecept som långlivade institutioner varit ”just förmågan att lagom anpassa verksamheten efter ändrade samhällsförhållanden”. Här utgör de senaste femtio årens samverkansinsatser inget undantag (Kaiserfeld 2017: 277).

Lunds universitets devis *ad utrumque semper paratus* har förklarats, associerats och omtytt i många sammanhang. Obestriddigt är att universitetet har haft och har en dubbel prägel: det är såväl provinsialt som internationellt. Utländska storheter har alltifrån 1600-talets Samuel Pufendorf inte bara spridit glans, utan också förmedlat nya idéer och perspektiv till den karolinska akademien, som haft sitt naturliga upptagningsområde begränsat till Syd- och Västsverige. Med tillkomsten av nya universitet som Göteborgs universitet, Chalmers, och Linnéuniversitetet har Lunds universitet snarast blivit mer provinsialt, närmast skånskt, men samtidigt också mer internationellt. Nästan all slags forskning bedrivs eller presenteras idag i internationella sammanhang. I själva jubileumsfirandet har det provinsiala i stort sett ersatts med det lundsiska. Så planerar till exempel Universitetshistoriska sällskapet att ge ut en bok som presenterar författare med anknytning till Lunds universitet och staden.

Det är skada att det provinsiala tonats ner, eftersom det utgjorde motivationen för universitetets grundande 1666, då de danskfödda studenternas integration med det svenska riket blev allt viktigare. Lunds universitet kallades då *Academia Carolina Conciliatrix*. Det sista ordet betyder ”den förenande eller förmedlande”, och syftar på universitetets uppgift som föreningsband mellan det gamla Sverige och de erövrade provinsernas befolkning. Efter freden i Roskilde 1658 blev det viktigt att på olika sätt integrera de nya invånarna med det svenska riket. Till skillnad från de tyska provinserna, som behöll sin egen lagstiftning, skulle skåningar, blekingar och hallänningar integreras. Provinsens

präster skulle inte längre studera i Köpenhamn utan i Sverige. Här var de blivande prästerna visserligen inte tvungna att bedriva universitetsstudier förrän 1831. Men eftersom det krävts i Danmark sedan 1569, betraktades akademiska studier som normala för en skåning som ville bli präst.

Om *conciliatrix* påmindes åhörarna vid jubelfesten 1868 av sedermera kung Oscar II (Oscar Fredrik 1905: 39), och 1968, som ovan nämnts, av Rector magnificus Philip Sandblom. Idag skulle *conciliatrix* – förenande/förmedlande – kunna syfta även på de utländska studenterna, och särskilt på de invandrare och migranter som kommit och kommer att studera vid Lunds universitet. Denna historiskt anknutna öppning mot omvärlden har emellertid inte påfallande utnyttjats under jubileet.

Samtidigt kan man konstatera att den politiska aktivismen och de politiska perspektiven från 1968 inte bara har mattats av, utan i stort sett varit frånvarande under jubileet 2017, med den betydelsefulla skillnaden att den kritiskt ifrågasättande attityden numera riktas inte bara mot forskningens traditioner och hypoteser, utan också och fortlöpande mot samhällets beslutsfunktioner och strukturer.

Svante Nordin skriver träffande att sextiotalets studentvänster var antielitär och elitär på samma gång. ”Det fanns en sorts unghegeliansk kontinuitet från 1840-talets deklamation till 1960-talets marxism.” Flirten med arbetarklassen fungerade inte: den såg vänsterstudenterna som ”en självutnämnd elit som enbart ville riva ner och förstöra” (2017: 205f). En märklighet som ingen har utrett är att medan studentrevolten i dåvarande Förbundsrepubliken Tyskland i stort sett gjorde rent hus med det akademiska ceremonielet till exempel vid doktorspromotioner, förblev det oantastat, numera närmast stärkt, i Lund – i domkyrkan, på latin, med kransflickor, och numera utbyggda beskrivningar av hedersdoktorerna även i det latinska ceremonielet, och med utförligare programhäften än för bara några decennier sedan.

Men bland studenterna har självbilden förändrats. Nordin har iakttagit ”en ny sorts student som betraktade sig själv som ’elev’ snarare än som student, som mer gick vid en ’skola’ än vid ett universitet.” Han konstaterar att ”studentpolitiken” skulle kunna återuppstå, som på 1840-talet genom konflikten mellan Danmark och Preussen eller på 1960-talet genom Vietnamkriget. ”Just nu skönjs emellertid inte tecken på någon sådan förändring” (Nordin 2017: 206).

Malmö

För universitetet har Malmö haft och har alltjämt stor betydelse, som handelsstad, som port mot utlandet, och som rekryteringsort. Lunds universitet finns idag delvis i Malmö. Så har det länge varit, men inte utan komplikationer. När Malmö högskola 1998 sjösattes, övergick omedelbart den 1959 grundade

Lärrhögskolan, som sedan 1977 hört till Lunds universitet, till den nya högskolan. Följande år övergick även den 1964 inrättade Odontologiska fakulteten, som går tillbaka på Tandläkarhögskolan från 1949.

Roger Johansson, som undersökt Malmö högskolas historia, skriver att ”Inger Nilsson och Ilmar Reepalu hade regelbundna lunchmöten med Boel Flodgren, rektorn för Lunds universitet. På ett lunchmöte på Scandic i september 1995 släppte Ilmar bomben – att Malmö tänkte skapa ett eget universitet. Det blev en chock, Boel Flodgren trodde inte sina öron, detta var helt orimligt” (I efterhand 2017).

Relationerna mellan Malmö högskola och Lunds universitet var inledningsvis relativt kyliga, men har på senare år nått betydligt högre temperaturer. Ett symboliskt tecken på detta var att vid jubileumsfirandet 28 januari 2017 Lunds akademiska kör medverkade vid högtiden i aulan, och Malmö akademiska kör vid den efterföljande middagen. Lärarströmmen går i båda riktningarna. Studenter från Malmö söker sig alltjämt till Lund, och studenter från den traditionellt lundensiska provinsen studerar i Malmö.

Däremot stannade de konstnärliga utbildningarna i Malmö kvar vid Lunds universitet. Musikhögskolans historia går tillbaka till 1907, Teaterhögskolans till 1944 (från 1977 vid humanistisk fakultet i Lund). 1995 tillkom Konsthögskolan i Malmö, och 2007 samlades alla dessa konstnärliga utbildningar till en konstnärlig fakultet vid Lunds universitet, lokaliserad i Malmö. Det sistnämnda skapar vissa problem – till exempel är den konstnärliga fakulteten inte integrerad i Lunds universitets internpostsystem. Däremot har dekanen vid den konstnärliga fakulteten invalts som ledamot i Kungl. Humanistiska Vetenskaps-samfundet i Lund.

Det samarbete som – mer eller mindre påtvingat – under 2000-talets första årtionde växte fram mellan Lunds universitet och Malmö högskola inom lärarytutbildningen var inte utan problem. År 2011 startade Lunds universitet tillsammans med Högskolan i Kristianstad en lärarytutbildning vid Campus Helsingborg, som från 2016 bedrivs av universitetet ensamt, och fysiskt kommer att flyttas till Lund.

Den medicinska utbildningen vid Lunds universitet har länge delvis genomförts i Malmö. Numera är det en nödvändighet, sedan de båda universitetssjukhusen i Lund och Malmö har koncentrerat delar av den kliniska verksamheten till en enda ort. Således har den avancerade ögonsjukvården koncentrerats till Malmö och motsvarande öronsjukvård till Lund. Om och när Malmö högskola blir universitet öppnas nya samarbets- och/eller komplikationsmöjligheter, men sådana perspektiv har inte precis präglat jubileet.

Vilket Lunds universitet jubilerar?

Lunds universitets utveckling och växt, och inte minst utvecklingen i omvärlden, gör att "Lunds universitet" idag ingalunda är detsamma som för 350 eller ens 50 år sedan. Vilket universitet är det då som jubilerar? Många ansträngningar har under senare år lagts på att få med forskare, lärare och studenter på ESS-tåget, eller kanske snarare ESS-spårvagnen. Lund ska nämligen begåvas med sin första spårväg, till forskningsanläggningen ESS. Beslut fattades i december 2015, och 2019 ska spårvägen stå färdig. Den ska fungera som en markering av de nya satsningarnas betydelse och staden Lunds modernitet. Den observante granskaren skulle kunna anmärka att motsvarande satsningar görs i större skala i mindre tyska städer, till exempel Halle (Saale).

Är Lunds universitet idag helt enkelt för stort för att fira ett gemensamt jubileum? Att ställa den frågan under detta år är förstås att svära i kyrkan. Men det beror lite på vad man menar med frågan. I en mening är svaret självklart nekande. Aldrig förr har varumärket Lunds universitet stått för något så stort, det vill säga både omfångsrikt och framgångsrikt. Samtidigt måste frågan ställas vad som får ett universitet att alls hänga ihop. Den sammanhållna, fysiska lokaliseringen är för länge sedan uppgiven. Det gemensamma deltagandet i varandras aktiviteter, ambitioner och drömmar har likaså upphört. Lund är inte längre en universitetsstad i den gamla meningen, då professorerna (och deras fruar!) blev igenkända på staden. Samtidigt är Lunds innerstad alltjämt i hög grad präglad av universitetet. Men redan för ett par decennier sedan förekom det att promovendi i samband med sin doktorspromotion för första gången var inne i Universitetshuset. Detta hus var i några år i början på 2000-talet försett med en skylt som upplyste om att det 1882 invigda huset hade ritats av Helgo Zetterwall för rektor och universitetets administration. Den är nu lyckligtvis utbytt av Statens fastighetsverk. På den nya skylten har även lärosalarna – husets ursprungliga huvudinnehåll – fått komma med.

Den felaktiga skylten är ett träffande exempel på presentism, en upptagenhet vid nuet. I en nyutkommen bok om Humboldttraditionen beskriver Johan Östling hur den samtida tyska debatten inte bara saknar en djupare historisk diskussion utan även lider "brist på ett övergripande och långsiktigt mål som handlar om annat än det omedelbart förhandenvarande. Samtidigt som det satsas enorma medel på forskning och högre utbildning i stora delar av världen, ligger tolkningen nära att "de stora satsningarna och excellentretoriken bara skyler över den förhärskande presentismen, där historien – inte minst i form av hänvändelser till Humboldttraditionen – bara blir en tom retorisk resurs" (2016: 260). För jubileumssammanhanget särskilt relevant är att Östling lyfter fram Peter E. Gordons mening att historiker "bör ställa sig skeptiska till semantisk kontinuitet och att det förflutnas idéer fortfarande är omedelbart tillgängliga för eftervärlden". Samtidigt måste forskaren vara mottaglig för "tanken att det finns kontexter med mycket lång räckvidd": "no era should imagine itself as

so detached from the past as to flatter itself with the fantasy of intellectual independence” (Gordon 2014: 46; Östling 2016: 261f). Östlings kritik riktar sig mot att forskningen reduceras till “en räckta stora samhälleliga utmaningar, vanligen definierade av policymakare och byråkrater”. Då måste man påminna om ”betydelsen av att originella frågor får formuleras och att djärva hypoteser får prövas mot realiteter. Annars hotar forskningen, i dess sanna mening, att förtvina” (2016: 265).

Under 1900-talet har de gamla universiteten genomgått en otrolig utveckling, inte enbart beträffande antalet studenter, lärare och ämnen, utan också i hela sin struktur. För hundra år sedan var institutioner ännu något okänt. Tjänsterum fanns inga. Tentamina ägde rum i professorernas hem. Professorernas specialforskning presenterades i föreläsningar även på vad vi idag skulle kalla yrkesutbildningar, ibland med ytterst få deltagare. Kanske är det som möjligen idag håller samman Lunds universitet något helt annat? Kanske är det mest en mentalitet, som skiljer sig från Uppsala, liksom från de nyare universiteten?

Allvar och skämt

En lundensisk kombination som har blivit alltmer markerad är allvar och skämt – där det ena inte tar ut det andra, utan båda står oförmedlade bredvid varandra: djup respekt bredvid en uttalad respektlöshet. Så var det också i Hans Gefors kantat i universitetsaulan den 28 januari 2017, där Esaias Tegnér, Hjalmar Gullberg och Britt G. Hallqvist omväxlade med Hasse Alfredsons ”Ja, nu skall vi ut och härja, supa och slåss och svärja...” ur spexet *Djingis Kahn* (1954). Gefors kantat stod för ett definitivt brott med den gamla högtidskantaten och innebar en förnyelse av den musikaliska formen, samtidigt som den vimlade av lundensiskt litterära citat. Kanske kan man säga att textanordningen präglades av en tuktad postmodernism. Kombinationen av allvar och skämt togs väl tillvara även i kung Carl XVI Gustafs tal, som bland annat framhöll (ungefär) hur lundensiska studenter tenderar att minnas Akademiska föreningen mer än akademien, och spexen mer än seminarierna.

Den utvecklingsoptimism som präglar jubileumsfirandet även denna gång, inte minst när det gäller beskrivningen av ESS och MAX IV, balanserades av Hjalmar Gullbergs inledningsord i Gefors kantat den 28 januari 2017:

Omkring oss ligger jorden sönderslagen.
Vad sker i det som sker? Vad försiggår?
Fast jag vet ingenting om morgondagen,
Vet jag att mänsklighetens sak är vår.

Till sist var det dock andra, mera privata perspektiv av samme poet, som samlade upp de närvarandes minnen av sina studieår i Lund:

Än lyser lampan mig från mitt studentrum
 Med vårens stjärna brann den i förbund.
 Jag samlar minnets staplar i ett centrum,
 Som brinner av ungt liv och heter Lund.

Därmed är vi inne på den mest självklara av alla förutsättningar för större jubileer: ingen kan minnas och knappast heller greppa 350 år. Människolivet är helt enkelt för kort för det. Till sist blir det sina egna minnen man tenderar att falla tillbaka på. Även ett universitetsjubileum sentimentaliserar och privatiseras. Det är kanske idag den enda möjligheten att fira det tillsammans, men ett universitet som fyller 350 år är likväl något mer än summan av sina individers minnen. Det har också som institution en historia, ett ansvar – och en framtid.

Referenser

- Andrén, Carl-Gustaf, 1998. "Åren kring 68", s. 39–47 i Kim Salomon & Göran Blomqvist (red.), *Det röda Lund. Berättelser om 1968 och studentrevolten*. Lund: Lunds universitetshistoriska sällskap. Årsbok.
- Bexell, Göran, 2017. "Förord", s. 8–9 i Gunnar Broberg & David Dunér (red.), *Beredd till bådadera. Lunds universitet och omvärlden*. Lund: Lunds universitetshistoriska sällskap. Årsbok.
- Blomqvist, Göran, 1998. "Universitetet som oroscentrum", s. 16–38 i Kim Salomon & Göran Blomqvist (red.), *Det röda Lund. Berättelser om 1968 och studentrevolten*. Lund: Lunds universitetshistoriska sällskap. Årsbok.
- Broberg, Gunnar, 2017. "Historien. Att skriva om ett universitet", s. 20–55 i Gunnar Broberg & David Dunér (red.), *Beredd till bådadera. Lunds universitet och omvärlden*. Lunds universitetshistoriska sällskap. Årsbok.
- Dominici, Alexander, 2012. "Än väcker Winstrup starka känslor", *Sydsvenska Dagbladet*, 2012-03-24.
- Gordon, Peter E., 2014. "Contextualism and Criticism in the History of ideas", s. 32–46 i Darrin M. McMahon & Samuel Moyn (eds), *Rethinking Modern European Intellectual History*. Oxford: Oxford University Press.
- "I efterhand ser det ut som om det har funnits en snörrät plan", <https://www.mah.se/medarbetare/Medarbetarnyheter/Medarbetarnyheter-2017/I-efterhand-ser-det-ut-som-om-det-har-funnits-en-snorrat-plan/> (åtkomst 2017-05-24).
- Jarlert, Anders (utg.), 2015. *"I dag Konung, i morgon död". Matthias Steuchius likpredikan över Riksänkedrottningen Hedvig Eleonora och Änkehertiginnan Hedvig Sofia utgiven med inledning och kommentar*. Lund: Meddelanden från Kyrkohistoriska arkivet i Lund NF 11. Lunds universitets kyrkohistoriska arkiv.
- Jarlert, Anders, 2016. "Hedvig Eleonora, Lunds universitet, och den lärda världen – på 300-årsdagen av universitetets grundares död", s. 17–29 i *Kungl. Humanistiska Vetenskapssamfundet i Lund. Årsberättelse. Bulletin de la Société Royale des Lettres de Lund 2015–2016*. Lund: Kungl. Humanistiska Vetenskapssamfundet.
- Jarlert, Anders, 2017. "Hedwig Eleonora, Lund University, and the Learned", s. 147–158 i Kristoffer Neville & Lisa Skogh (eds), *Queen Hedwig Eleonora and the Arts. Court Culture in Seventeenth-Century Northern Europe*. London & New York: Routledge.

- Jubileumshögtid. 2017. Lunds universitet. 28 januari 2017.* Lund: Lunds universitet.
- "Jubileumskursen", <http://www.lu.se/lunds-universitet-350-ar/om-programmet/jubileumskursen> (åtkomst 2017-05-24).
- Kaiserfeld, Thomas, 2017. "Pengarna. Forskningsamverkan och innovationer", s. 244–277 i Gunnar Broberg & David Dunér (red.), *Beredd till bådadera. Lunds universitet och omvärlden*. Lund: Lunds universitetshistoriska sällskap. Årsbok.
- Kuprijanko, Alexander, 2015. "Publiksuccé för biskopsmumien", *Sydsvenska Dagbladet*, 2015-12-10.
- Magnusson Staaf, Björn, 2016. "Stormaktstidens universitet 1666–1719", s. 15–35 i Petra Francke (red.), *Lunds universitet under 350 år. Historia och historier*. Lund: Lunds universitet.
- Mansén, Elisabet, 2017. "Bilden. Fysisk, metaforisk och virtuell", s. 132–169 i Gunnar Broberg & David Dunér (red.), *Beredd till bådadera. Lunds universitet och omvärlden*. Lund: Lunds universitetshistoriska sällskap. Årsbok.
- McLeod, Hugh, 2017. *God in the Stadium? Sport and Religion in the Modern Age. A Lecture to His Royal Majesty King Carl XVI Gustaf in Honour of His 70th Birthday*. Lund: Lund University.
- Nordin, Svante, 2017. "Politiken. Studenterna mellan attentat och jubelfest", s. 170–207 i Gunnar Broberg & David Dunér (red.), *Beredd till bådadera. Lunds universitet och omvärlden*. Lund: Lunds universitetshistoriska sällskap. Årsbok.
- "Om 350-årsjubileet", <http://www.lu.se/lunds-universitet-350-ar/om-350-arsjubileet> (åtkomst 2017-05-24).
- Oscar Fredrik, 1905. *Samlade skrifter. Fjärde delen*. Stockholm: P.B. Eklunds förlag.
- Rosén, Jerker, 1968. *Lunds universitets historia I. 1668–1709*. Lund: CWK Gleerup.
- Sandblom, Philip, 1998. "Universitetets uppgift i våldets värld", s. 150–158 i Kim Salomon & Göran Blomqvist (red.), *Det röda Lund. Berättelser om 1968 och studentrevolten*. Lund: Lunds universitetshistoriska sällskap. Årsbok.
- Sundeen, Johan, 2017. *68-kyrkan. Svensk kristen vänsters möten med marxismen 1965–1989*. Stockholm: Bladh by Bladh.
- Svahn, Görel, 2015. "Biskopsmumien inte ensam i kistan", *Sydsvenska Dagbladet*, 2015-04-10.
- Tersmeden, Fredrik, 2017. "Lunds universitet och dess Carlar", s. 17–29 i *Jubileumshögtid, 2017*. Lund: Lunds universitet.
- Weibull, Jörgen, 1968. *Lunds universitets historia IV. 1868–1968*. Lund: CWK Gleerup.
- Westerberg, Anders, 1998. "Studentpräst och aktivist", s. 159–173 i Kim Salomon & Göran Blomqvist (red.), *Det röda Lund. Berättelser om 1968 och studentrevolten*. Lund: Lunds universitetshistoriska sällskap. Årsbok.
- Zupanovic, Peter, 2015. "Mumien på väg tillbaka till kyrkan", *Sydsvenska Dagbladet*, 2015-10-26.
- Östling, Johan, 2016. *Humboldts universitet. Bildning och vetenskap i det moderna Tyskland*. Stockholm: Atlantis.